

Les Escaldes de Cerdanya: pot ser nom no recent, que Brousse (*La Cerd. Fr.* 104) ja documenta en un escrit de 1812; i cf. també *Cal Merlans* te. Vallcebre (XXXVIII, 99.198).

MERLÈS

Que estudiem juntament amb *Mirles*, *Merli*, *Merlet* i algun altre nom del mateix radical.

A) MERLÈS, és el nom de la gran vall, afl.esq.del Llobregat entre el Berguedà, Lluçanès i Bages; i del municipi que en forma el centre: amb els poblets de Santa Maria, Sant Martí de Merlès i altres.

Pron. local: *mærlɛs*, oït a Borredà, Ripoll i Sta. Maria de Besora, Casac. 1920; i oït a la Guàrdia de Sagàs i a Prats de Lluçanès, 1933. Realment és l'únic nom d'ús general i popular, com comprovo el 1931, a Santpedor i a Puig-reig (LL 29, 197), encara que també es parla molt de Santa Maria de Merlès, però llavors, incloent-hi el mot *Merlès*, mai *Santa Maria* sol.

No és menys important i conegut el riu: el gran afluent de l'esquerra del Llobregat paral·lel a l'Oest de la Gavarresa. A la Guàrdia em deien «passareu la Riera de *Merlès*»; a Santa Maria, però, també «la Riera» o «el Riu», tot sol, (no calia més). A St. Jaume de Frontanyà, que és la vall on es forma, el meu inf. en l'enq. de 1964 en parlava dient de vegades «*la ribèra*» (XXXVIII 134.25); però també repetidament, *al mærlɛs* (134.25, 135.2).

MENC. ANT. 839: entre les parròquies de l'Acte de Cons. de la S. d'Urg. figura: *Merles* (sense més), tant en l'orig. com en la còpia del S.XII (manca en el Cpbr. vulgar) ed. PPujol, n° 243 (citad entre Puig-reig i «Benevivere» 'Biure de Bgd'); 955: «in comitatum *Minoressa* --- castro *Merles*, in ipsa Valle sive in *Degolatos*» ['Degollats' i 'La Serra de Degollats', gran mas a la carena, poc al N. de Prats de Lluçanès] (*Dipl.Cat.Vic.* 239, § 284); 957: in valle *Merles* (Monsalv. XI, 184) i *Merles*, *Cat. Car.* II, on figura com *vallis* (169.26) i com «alodis» (174.1, 168.31, 169.24).

976: «castrum *Merles* --- afr. Or. in flumine *Azesto*, de Or --- collo de *Decollatos*, de Occid. in flumine *Azest*» (*Dipl.Cat.Vic* 363, § 45 40 ; 979: *Merles*, in villa *Decollatos*, ipsos molinos q. abet in flumine *Azesto* (*Dipl. id.* 383, § 458); 982: precepte de Lotari per a Ripoll: «in pago Bergitano, alodem q. dicunt Benevivere, *Merles*, Nabares et Serra» (*MarcaH.* 931.40); 997: el comte de Besalú dóna a Ripoll: «eccl. Ste. Marie cum --- et est hec omnia in com. Bergitano, in valle que vocant *Merles*» (*MarcaH.* 952.12).

Darrere l'aparent llacuna del S. XI, deguda a la negligència dels arxivers vigatans hereus de Junyent. 1107: *Merles* (err. *Morles*) (Monsalv. I, 263); 1108:

Merles (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* II, 447); S. XII: parr. de *Merles* en les llistes de parr. vigatanes p.p.Pladevall (en tots 3 docs., n. 269), cit. entre *Sto. Paulo de Pinós* i *Torrezele*, 1165, butlla papal: «Ste.Marie de *Merles*» (Kehr, *Papsturk*, p.411); *Princ.S. XIII: Merles* (monogr.de Ripoll Vilamajor IV,3); 1329: *Merlès* (SerraVil. *Pinós* i *Mtpl.* II, 228).

Les dues parròquies sovint se citen abreujadament pel nom del sant, cites que no cal recollir. També la de *St. Martí*, aquesta almenys des de 1331: *Sti. Martini* de *Merles* (Junyent *Misc. Griera*, I, 379).

Merlès, en els orígens, degué ser el nom de la vall, més que del riu, car aquest havia tingut un altre nom antiquíssim, pre-romà: ADEST-, que apareix en els nostres docs. en les formes, evolucionades segons fon. hist. catalana o llatinitzat en -o/-e: *Cat. Car.* el troba grafiat *Abeste*; en el doc.de 976 hem vist *flumine Azesto*; i *fl.Azest* el 979: «molinos --- in fl. *Azest*»; el de 997 diu «valle *Merles*, afr. Or. --- et descendit in flumine *Adesto*» (*MarcaH.* 952.21).

Sembla tractar-se d'una variant ibèrica del nom fluvial *Nesta* (-to) que designa diversos rius del SE. de Gascunya, on per tant seria aquitànic. Si hi havia alternança entre les dues dentals D/N en les dues llengües afins, o si depenia de la posició dins el mot —posició inicial en aquitànic, i intervocàlica en el nostre, posició en la qual el basc dilueix la -N—, o bé si en l'aquità hi ha contaminació del nom de les nimfes aquàtils NESKAS / NISKAS sorotapto-basques (*EntreDL* 150, 195, 197, 227-8) és un detall que podem deixar plantejat, però indecís (no essent l'objecte del present article).

De tota manera ja resulta bastant clar que el nom *Merlès* fou primitivament el nom de la vall, com consta en els docs. més antics, aa. 955, 957, 997 etc.; que passà després, d'una banda, a substituir el nom arcaic, antiquat, del riu (ADESTE); d'altra banda al «castrum» o alou central de la vall (978, 988); i en fi al poble i esglésies que s'hi crearen, sota l'advocació de St. Martí, i sobretot Sta. Maria; si bé encara, en les cites de 839 i en els docs. de Pladevall, la parròquia no duu altre nom que la nua denominació *Merlès*.

ETIM. Res útil en una noteta de Montoliu (*BDC* X, 15n: derivat de *merla*: ¿per què un ocell?); i quasi res en la de M. Lübke (*BDC* XI, 6), que es limita a dar-lo com pre-romà, amb un vague sufix -ES sense altre cas que el d'*Altès* (V. aquest art.); car ben poc s'acosta al cas de MENTESA ('Montesa'); quelcom més en la que ell dedica a l'*Homen. a Mz.Pi.* (1925, I, 73), on fa un únic esment del basc *merla*.

Per aquí estava la solució. És un derivat de l'arrel cèltica de MARGĪLA 'marga', 'terra d'argila calcària', que va donar el fr.antic *marle* (avui alterat en *marne*); i, en forma més radical cast. i cat. *marga*; com establí Thurneysen (*Keltoromanisches*, 107), guiat per una indicació de Plini, i completat amb les de Jud